

d'estructuració la idea de pàtria es va limitar al concepte geogràfic de l'antic Principat, del qual encara n'havíem perdut una bona expressió després del Tractat dels Pirineus. Catalunya tenia consciència justa de què es podia fer tard per incorporar-se al corrent de les nacionalitats europees que resorgien del despotisme. Quan Catalunya encara no era i, el que es pitjor, no tenia ni record d'haver estat, a la República Francesa del 1848 li arribaven les veus dels patriotes hongaresos per desfer-se del jou d'Àustria. I aquest camí el seguia Polònia, altres nacionalitats que feien el conjunt de reclamacions en una Europa nova. I aquest esperit que hauria estat indubtablement propens a nosaltres, no va poder ser aprofitat. Era el temps en què els elements cultes de Barcelona parlaven en castellà i el pensament d'Antoni de Campmany, en el sentit de què la gloriosa llengua de Catalunya era perduda per la República de les Lletres, havia impressionat a unes seleccions desorientades pel prestigi lingüístic de Castella. Mentre nosaltres cercàvem el tornar a ser a través d'un prestigi literari, les nacionalitats oprimides d'Europa arribaven al fi sense aturar-se massa en els mitjans. Per això es recobraven mentre nosaltres ens preparàvem per arribar-hi per un camí que pensàvem més segur i no va ser-ho.

Ens fugí l'oportunitat entrebancats per la passió política espanyola, l'exponent de la qual era, en aquell moment, una pretesa qüestió de tesi constitucional, que ni dinàstica era, i que s'ha conegut amb el nom de "Guerres Carlistes", de les quals ens ha arribat constància a la nostra generació. Jo encara recordo, en el meu poble, antagonismes familiars que arrencaven d'aquella malura.

I l'esperit que us deia d'Europa, va subsistir després de morta la República Francesa del 1848. El Segon Imperi anà a lluitar per la unitat italiana, per la llibertat d'Itàlia contra la dominació austríaca; allà va anar-hi, també, entusiasmat per un ideal que la gent de Catalunya encara no podia comprendre, Víctor Balaguer, liberal i progressista, enlluernat per la nova idea d'una Itàlia alliberada de l'autocràcia austríaca.

D'una unitat lingüística amb diferències dialectals, com era l'antic territori dels comtes de Barcelona, en va sortir una estructura nacional, i jo he pogut comprovar en el meu recent viatge per Itàlia, la manca absoluta d'enyorament dels italians per aquell mosaic de regnes en què estava dividida la península i, en llegir la gènesi de la seva estructura, em van impressionar les paraules nascudes aleshores: "Italia e fatta, facciamo adesso gli italiani" (Itàlia està feta; fem ara els italians). Jo crec, amics, sincerament, que l'antiga nació catalana hauria ressorgit amb la solemnitat que requereix la seva història, d'haver pogut prosseguir el camí iniciat el 1931 quan el nostre president, l'enyorat i potser massa poc present entre nosaltres,

Francesc Macià, anava en una ocasió fúnebre pels carrers de València portant al davant seu la bandera nostra que també és la seva. L'emoció agermanava els dos pobles i una esperança naixia. Nosaltres hem mantingut l'emoció i podem accentuar l'esperança.

En reafirmar la nostra fe i el nostre ideal, hem de pujar un escaló més a la nostra evolució nacional. No hem de deixar que el temps ens guanyi. La lliçó de la història és la gran lliçó que no podem desaproveitar. Si el nostre ideari fos estàtic, avui que el pas dels esdeveniments allunya els fets pretèrits, com si talment haguessin caigut segles damunt d'ells, seria un ideal mort, mantingut sols per l'enyorament i el record.

Ja sé jo que qualsevol pas nostre toparia amb l'esperit hegemònic de Castella; sé per experiència a causa d'haver conviscut en moments dolorosos i heroics amb altres personalitats de l'Espanya castellana, que l'acceptació del nostre plet nacional els és dolorós. Hi ha hagut, però, la necessitat imperiosa d'un coneixement basat en la cultura d'uns fets històrics, per cercar primer i acceptar després una solució al problema que interiorment lamentaven. En tot temps s'ha trobat l'esperit culte que ha sortit en defensa de la justícia i contra l'arbitrarietat. Un assagista del nostre temps ha pogut escriure, després d'estudiar tot el procés de la Guerra de Separació del 1640, que Catalunya i Castella "son una suma uniforme de dos substancias históricamente incapaces de fundirse, aunque sí de mezclarse en un mínimo cordial de afectos y conveniencias comunes". Però això, amics, ha estat en l'ordre de las idees; l'acció política moltes vegades ha replicat a aquesta cordialitat afectuosa. I nosaltres, malgrat el recel, hem col·laborat en l'ideal de la nova Espanya que també apuntava com una prometença el 1931. N'hi ha prou amb aquest acte commemoratiu de les dues Repúbliques per evidenciar una emoció que no ha pogut debilitar el pes feixuc de catorze anys. Però de la mateixa manera s'ha de dir, també, que el camí ha estat dolorós i moltes vegades no s'ha tingut en compte que la col·laboració ens imposava un sacrifici.

No és hora de parlar de decepcions segurament vives en el vostre record com ho son en el meu, però sí per afirmar que la nostra lleialtat no pot arribar més enllà del límit de la correspondència.

El nostre problema és en l'actualitat, i no cal oblidar-ho, un fet aïllat, diferent del conjunt dels altres pobles peninsulars. Pot tenir de comú el repudiar un règim que fereix la nostra concepció liberal i democràtica i, encara, la més absoluta unanimitat en la condemna de l'home que ha aixecat